

27. Припхан Р.Б.. Літературний вечір Євстахія Загачевського / Р.Б. Припхан // Вісті Комбатанта. – ч. 3. – 1979.
28. Сокольський О. Орден України / О. Сокольський // Вісті Комбатанта. – ч. 2. – 1976.
29. Сокольський О. Печаті в княжій Україні-Русі / О. Сокольський // Вісті Комбатанта. – ч. 4. – 1976.
30. Справлення помилкового підпису // Вісті Комбатанта. – ч. 1. – 1974.
31. Тамарський Ю.К. Українські військові відзначення / Ю.К. Тамарський // Український військовий журнал «Вісті». – ч.5-6 (55-56). – травень-червень. – 1955.
32. Тарнавецький П. Символ прапора / П. Тарнавецький // Український військовий журнал «Вісті». – ч.105. – березень. – 1962.
33. Трембіцький В. Персональний склад адміралства та воєнно-морської команди української Чорноморської флотії (1918 – 1919) / В. Трембіцький // Вісті Комбатанта. – ч. 2. – 1988.
34. Трембіцький В. Проблема хреста в сучасному державному гербі України / В. Трембіцький // Вісті Комбатанта. – ч. 1. – 1986.
35. Трембіцький В. Питання визначення кольорів українського національного та державного прапора / В. Трембіцький, А. Вовк // Вісті Комбатанта. – ч. 3. – 1984.
36. Чергове декорування Воєнним Хрестом // Вісті Комбатанта. – ч. 2. – 1967.
37. Шанковський Л. Бойовий орел Української кінноти / Л. Шанковський // Український військовий журнал «Вісті». – ч.119. – листопад. – 1965.
38. Яворський Зенон. Українські військові відзначення / Зенон Яворський // Український військовий журнал «Вісті». – ч.1-2 (51-52). – січень-лютий. – 1955.

ДК 7.038.531;023

Г.І. Пристай

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В БІБЛІОТЕЦІ (НА МАТЕРІАЛІ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. І. ФРАНКА)

У статті розкрито сутність та дидактичні можливості культурно-мистецького середовища в бібліотеці. Проаналізовано динаміку змін репертуару масових заходів. Викладено культурно-просвітницьку діяльність Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка.

Ключові слова: культурно-мистецьке середовище, соціокультурна сфера, Обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка.

Г.І. Prystay

FORMING of CULTURAL AND ART ENVIRONMENT IS IN LIBRARY (ON MATERIAL OF REGIONAL UNIVERSAL SCIENTIFIC LIBRARY THE NAME OF. I. OF FRANCO)

In the article are exposed the essence and didactic possibilities of cultural and artistic environment in the library. Are analysed the dynamics of changes in the repertoire of mass events. Are presented the cultural and educational activities of the Regional universal scientific library named after I. Franko.

Keywords: cultural and art environment, sociocultural sphere, Regional universal scientific library name after I. Franko.

У бібліотечному середовищі ХХІ ст. ключовим напрямом є належна організація культурних процесів, що визначають модернізацію соціокультурної сфери. Національна культура народу – це той великий скарб, що передається від покоління до покоління, примножується, збагачується. Особливо важливими є ретельна «реставрація» цілісного образу мистецького середовища, зіставлення та критична оцінка всіх його складових, повернення втраченого й усвідомлення нанесених деформацій, визначення найважливіших тенденцій розвитку та перспектив. Тому формування культурно-мистецького середовища в бібліотеці набуває великого значення, стає дедалі важливішим.

Поняття бібліотечного середовища не є загальновизнаним, офіційно затвердженим стандартизованим терміном. Дефініція названого вище терміна має кілька аспектів та тлумачиться так: 1) роль бібліотеки полягає в тому, щоб консультувати і створювати в бібліотеці таку обстановку, яка забезпечує читачу необхідну підтримку; 2) бібліотечне середовище є все оточення працівника і користувача в бібліотеці. Водночас відома бібліотекознавець М.Я. Дворкіна запропонувала під бібліотечним середовищем розуміти сукупність певних складових внутрішнього середовища бібліотеки – інформаційну, матеріальну, емоційно-психологічну, культурну, екологічну. Відмітимо, що згідно з визначенням М.Я. Дворкіної, зміст цього поняття охоплює бібліотеку в цілому. Проте, воно не є однорідним – у ньому обов'язковою є культурна складова. Тобто, ми можемо вважати цю складову культурним середовищем [2, 23].

Передусім зазначимо, що новий погляд на бібліотеку з точки зору процесів, структури, функції, з позицій її призначення, як одну з моделей запропонувала А.С. Чачко – бібліотека як варіант клубу, дозвіллевий заклад з урахуванням та забезпеченням індивідуальних і групових інтересів.

У контексті дослідження нашу увагу привернули праці бібліотекознавців М.Я. Дворкіної, Г.Б. Ловкова, С.Г. Матліної, Г.К. Озлоєвої, В.Р. Фірсова, котрі відмічають, що бібліотеки (публічні, спеціальні) все частіше стають місцем проведення вільного часу читачів, багато-профільними центрами дозвілля.

Метою даної публікації є аналіз формування культурно-мистецького середовища в бібліотеці, визначення шляхів його реалізації на прикладі Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка.

Для реалізації дослідження визначено такі завдання:

- запропонувати визначення поняття *культурно-мистецьке середовище*;
- розкрити діяльність бібліотек щодо організації роботи з громадськістю;
- окреслити формат заходів Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка у формуванні культурно-мистецького середовища.

Загальновідомо, що сучасна людина з дитинства перебуває в інформаційному середовищі: живе серед телебачення, відео, книг, журналів, комп'ютерних ігор тощо. Існують різні підходи до визначення поняття *інформаційне середовище*:

- інформаційне середовище – це сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки та передачі інформації, а також політичні, економічні й культурні умови реалізації процесів інформатизації;

- інформаційне середовище – це світ інформації навколо людини і світ його інформаційної діяльності;

- інформаційне середовище – це сфера діяльності суб'єктів, пов'язана зі створенням, перетворенням, споживанням інформації [1, 23].

Усі ці підходи доводять, що інформаційне середовище найбільшою мірою виявляє себе в бібліотеках. Адже саме тут відбуваються зберігання, обробка та передача інформації. Активно виявляється інформаційна діяльність як користувачів, так і фахівців бібліотек. Але бібліотека є зоною не лише інформаційного середовища – тут активно функціонує й культурне середовище, під яким ми розуміємо особливий гуманістичний стиль та інтелігентний характер взаємовідносин бібліотекарів і користувачів, духовно-моральну, творчу атмосферу і культурні (комфортні) умови спілкування. Дану тезу ґрунтовно аргументує М.Я. Дворкіна: «характер спілкування відображає ступінь культури, духовності бібліотечного середовища», а А.В. Соколов називає культурне середовище формулою інтелігент-

ності, що включає освіченість, креативність, гуманізм, альтруїзм, толерантність, служіння культурі, якій має відповідати бібліотекар як суб'єкт культури.

Невід'ємною складовою культурного середовища є мистецьке середовище. Саме це середовище виявляє себе у відділах мистецтв, діяльність яких пов'язана з популяризацією творів мистецтв через традиційний та інтерактивний культурно-дозвіллевий формат заходів: літературно-музичні вечори, кіноперегляди, художні виставки-експозиції тощо.

Пропонуємо власне ширше та вужче розуміння дефініції «культурно-мистецького бібліотечного середовища». На нашу думку, під ширшим визначення даного терміна розуміється «організація культурно-просвітницької діяльності, яка проводиться з метою інтелектуального, духовного збагачення та творчого зростання реципієнтів через культурологічні проекти й матеріали бібліотеки». Щодо вужчого трактування *культурно-мистецького середовища* – це «популяризація надбань діячів мистецтв, пов'язаних із процесами відродження та збереження національних традицій, народних ремесел, художніх промислів».

Доречно наголосити, що подібно до європейських, українські бібліотеки, поряд з діяльністю, орієнтованою на задоволення потреб користувачів, розширення їхнього доступу до знань, збереження та розповсюдження інформації про культурні цінності, є місцем зустрічі людей, тому слід робити все можливе для перетворення її у центр розвитку культури. Цьому сприятимуть глибокі знання й активне використання наявної літератури, пошук нових форм популяризації мистецтва та удосконалення наявних, випробуваних практикою, виявлення неординарних аспектів роботи з творами мистецтва.

Потрібно підкреслити, що на тлі швидких суспільних змін і постійно зростаючого (фінансового тиску) недостатнього фінансування існування бібліотечних установ не буде сприйматися безапеляційно. Громадськість та фінансуючі організації все частіше ставитимуть запитання:

- Чи потрібні будуть ці установи?
- Чи потрібні їм наші послуги?
- Які інформаційні й культурні послуги

будуть необхідні в майбутньому і яку роль відіграватимуть при цьому бібліотеки?

Без перебільшення можна трактувати, що бібліотеки виконують культурні завдання, збагачують і підтримують культурні види діяльності своїх користувачів, пропонуючи різноманітні заходи. Вони беруть на себе роль культурного центру в громаді, формують культурно-мистецьке середовище в бібліотеці.

Фахівці бібліотек проводять таку цільову роботу зі своїми реципієнтами:

- пропонують заходи або публікації з актуальних тем;
- готують спеціальні програми для певних цільових груп;
- заохочують організації використовувати бібліотеку як центр інформації та комунікації;
- беруть активну участь у розвитку або є складником міських чи регіональних мереж, які надають в електронному вигляді інформацію з питань культури певного регіону.

Зокрема публічні й універсальні наукові бібліотеки, що фінансуються державою, організовують культурні програми у формі виставок, авторських читань і невеликих культурних заходів. Така робота може зробити певний внесок у роботу з громадськістю. У цьому розумінні більшість культурних заходів бібліотек, окрім роботи з громадськістю, мають і власну культурну цінність – стають самостійною діяльністю та збагачують своє оточення (район, місто, регіон, університет) або отримують власну педагогічну чи соціальну цінність (наприклад, сприяння читанню, зустрічі для людей похилого віку, ігрові біржі). Інформаційне співробітництво бібліотеки з культурними інституціями плідно позначається на поінформованості членів місцевих громад, оскільки бібліотеки є своєрідними містками між культурно-мистецькими центрами та населенням [8, 5]. Саме тому як частину своїх послуг бібліотека надає в розпорядження приміщення та технічні засоби для семінарів, культурологічних студій, самостійного навчання науковців, групової роботи студентів з викладачами, консультацій і громадських ініціатив.

Бібліотеки та бібліотечні фахівці змушені постійно ставити нові пріоритети, переосмислювати спектр своїх продуктів та по-

слуг не лише через технічний розвиток, а й через зростаючі вимоги користувачів. Тому, з одного боку, змінюються традиційні види роботи, деякі зникають зовсім, а з другого – з'являються нові. Це означає, що установи повинні бути гнучкими, а бібліотекарі набувати нових навичок і знань, розширювати компетенцію у втілення інновацій, арсенал культурно-мистецьких заходів.

Культурно-просвітницька діяльність включає підготовку книжково-інформаційних виставок (у традиційному та електронному вигляді), що вже переходить у площину науково-просвітницької діяльності; презентації наукової літератури; наукових проєктів; творчої діяльності інститутів та інших інституцій різного порядку та рівня; підготовку електронних презентацій; електронних версій заходів; екскурсійну роботу (згідно з диференціацією) тощо. Розрізняються оглядові й тематичні екскурсії, що входять до науково-методичної діяльності, оскільки за змістом і терміном проведення (від однієї години до двох і більше) по суті є науковими лекціями про діяльність бібліотеки чи лекціями до курсів бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства. Дані екскурсії мають функції семінарів, консультацій, а також методичних рекомендацій. Розрізняють ще й тематичні екскурсії по бібліотеці для фахівців з бібліотечної освітою (для підвищення кваліфікації) та студентів вищих навчальних закладів. Цей вид культурно-інформаційної діяльності теж є ефективним [9, 2; 3].

Важливим аспектом діяльності сучасних бібліотек є спрямування на вдосконалення розуміння функції обслуговування користувачів. У самій бібліотечній установі комп'ютеризація значно прискорює обслуговування читачів, підвищує якість інформування про наявні інформаційні ресурси, сприяє розширенню доступу до електронної інформації, що стали вже складовою бібліотечних фондів, значно вдосконалює науково-довідкову, консультативно-методологічну та культурно-освітню роботу [3].

Поява нових інформаційних технологій багато в чому змінила традиційні процеси роботи обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка, вплинувши і на масову роботу, зробивши її більш сучасною, прива-

бливою для користувачів, особливо молоді: електронні виставки, віртуальні конференції, мистецькі версії, тижневі марафони й т. ін.

Наприклад, із метою підвищення інтересу до життя і творчості українського Кобзаря, ОУНБ ім. І. Франка до 200-річчя від дня його народження провела обласну акцію *«Івано-Франківщина читає Шевченка»* [6], а відділ літератури з мистецтва – тижневий марафон *«У мистецький вінок Кобзареві»*, який представляв: виставку-портрет *«Шевченко на полотнах митців»*; музичний лабіринт *«Подорож у світ музики на слова Шевченка»*; книжкову вітрину *«Шевченко на широких екранах»*; виставку-стенд *«Портрети українських кобзарів»*; експозиційну виставку-панораму *«Графічні прочитання Т. Шевченка»* [11].

В основі формування культурно-мистецького середовища лежить, передусім, розширення масштабів соціокультурної діяльності, диференційований підхід до аудиторії; орієнтація на довгострокові проєкти, тісний зв'язок не тільки зі своїм містом, але й з іншими регіонами, країнами.

Для життєво-мудрої, статечної та досвідченої категорії читачів працівники книгозбірні організовували низку заходів. Наприклад, до Дня людей похилого віку відділ абонементу обласної бібліотеки ім. І. Франка ініціював і провів акцію *«Крок до милосердя»*. У ці дні здійснювався безкоштовний запис людей літнього віку в бібліотеку. Було організовано книжково-ілюстративну виставку-пошану *«Хай добро Вам сіється»*. Впродовж акції проводилася святкова лотерея, де серед призів розігрувалася підписка на періодичне видання. Крім того, фахівці відділу абонементу відвідують удома читачів, які багато років були їхніми користувачами, а сьогодні, на жаль, за станом здоров'я та через статечний вік уже не можуть приходити у бібліотеку.

Сьогодні, у стрімкому вирі сучасного життя, в час щоденних стресів і переживань, поезія, як ніщо інше, покликана давати насолоду, плекати високі почуття, збагачувати духовно. Вона здатна спонукати людину до думки: хто ми, чиїх батьків діти, що принесли у цей світ, що залишимо нащадкам? Наслідуючи даній тезі, відділ абонементу провів поетичну годину *«Мелодії віршів чудових»*, яка

започаткувала неординарний для книгозбірні цикл читачьких зустрічей *«Літературні миті вихідного дня»*, де читачі мали можливість доторкнутися до неповторного поетичного слова поетів-класиків та сучасної поезії.

Пошук нових ідей у сфері духовного становлення спонукав фахівців відділу літератури з мистецтва відкрити при літературно-мистецькій вітальні Арт-центр *«Мистецька академія»*, який об'єднує творчих людей міста, обдаровану молодь, основними завданнями якого є сприяння професійному і культурному зростанню студентства, залученню їх до бібліотечного життя. Оригінальними й концептуальними заходами в рамках Арт-центру були: театралізовані читання *«Барвіста мелодія слова»*, комільфо-зустрічі *«Навіяні життям сюжети»*, ерудит-шоу *«Коли мистецтву затишно»*, інтерактивні зустрічі-знайомства *«Мандрівка на хвилях пам'яті»*, мистецька інсталяція *«Дружба. Долі людські»*, мистецький лекторій *«Від мистецтва найдавніших часів до сучасності»* [4].

Спілкування у стінах бібліотеки сприяє розширенню кругозору, підвищенню самосвідомості та духовності людини, змушує до роздумів над сутністю життя та мудрістю, яку черпаємо з книг. Адже сьогодні, коли постійно зростають швидкість та обсяги інформації, нас лишили можливості замислитися над вічним. Настав той час, коли людям потрібні духовні образи, щоб розкрити серця. Саме тому, в зв'язку зі складними політичними подіями в Україні, у відділі літератури з мистецтва відбуваються інформаційні спілкування *«Молитва за Україну»* в рамках співпраці з Івано-Франківським Інститутом мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Мистецтво – це щось більше, ніж спосіб пізнання, це, передусім, спосіб життя та невід'ємна частка людської особистості. На підтвердження цьому в бібліотеці постійно організовуються виставки митців. Досить оригінальною була персональна виставка фотомитця Жанни Мойсеєнко під назвою *«Дорога до храму»*, символічну назву якої можна вважати шляхом пізнання себе, усвідомлення Бога, розуміння та прийняття тих життєвих істин, які важливі для особистості.

Серед інноваційних методів соціокультурної роботи слід відзначити і фотовиставку *«Їжа корінних американців»* і майстер-клас від індіанських шеф-кухарів з Америки, які досліджують зв'язок індіанської кухні з українською. Подарунком від них стали книги, оформлені світлинами з рецептами їхніх оригінальних традиційних страв [11].

Наступним кроком у напрямі формування мистецького середовища при бібліотеці було налагодження співпраці з митцями української діаспори. Доказом цього була зустріч з поетом і художником Богданом Вандяком з Канади, уродженцем Тернопільщини, в організації якої посприяли працівники відділу літератури з мистецтва. Це був незвичний формат проведення заходу, який поєднував показ мистецьких робіт Богдана Вандяка з декламацією його поезії акторкою Ларисою Баюс з Америки за допомогою новітніх технічних засобів.

Розглядаючи культурно-мистецьке середовище бібліотек, слід відзначити, що тематика соціокультурної діяльності обов'язково враховує її специфіку, завдання, напрями, вікові особливості користувачів. Не всі вони мають розроблену методику проведення, але деякі з них уже пройшли апробацію часом. За спрямованістю їх розділяють на критико-аналітичні (обговорення, прем'єри, вечори запитань та відповідей); позитивно-ілюстративні (вечори книги, літературно-музичні); інформаційні (години цікавих повідомлень, інформіни тощо).

Такі вектори роботи залишаються актуальними, про що свідчить проведений відділом абонементу обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка для працівників закладів культури міста та області, науковців, вчителів, майбутніх юристів аукціон *«Книжкова закладка – геніальний винахід людства»*. На торги було виставлено 10 лотів-закладок, що залишились у спадок від читачів. Також був проведений майстер-клас *«Фешн-закладка»*, де всі охочі могли зробити закладку для себе власноруч [11].

Як показала практика, книжка та бібліотека ніколи не втрачають своєї популярності й значимості в цей обплутаний – Інтернет-павутинням час. У цьому можна пересвідчитися, завітавши до ОУНБ ім. І. Франка. Уже три роки у відділі абонементу діє дитячий ку-

ток «Поки батьки читають...». За цей період понад 50 молодих мам отримали можливість приходити в бібліотеку зі своїми маленькими дітьми та користуватися бібліотечними послугами нарівні з усіма. Кредо відділу абонементу – «*Читаємо всією родиною*». А до відзначення Міжнародного Дня захисту дітей відбулася бібліотечна дитяча фотосесія «*Країна казкова – країна книжкова*», яка зберегла неповторні моменти життя її учасникам [11].

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що сьогодні стрімко формується культурно-мистецьке середовище публічних бібліотек, представлене широким різноманіттям арсеналу соціокультурної діяльності. Крім звичних диспутів, читацьких конференцій, презентацій книг, з'явилися нові активні форми роботи з читачами: мистецькі марафони, майстер-класи, арт-терапії, мистецькі симпозиуми, бібліосейшини, фан-арти тощо.

Розвиваючи сферу своєї діяльності на основі трансформації продуктів та послуг, бібліотеки зміцнюють свої позиції як найважливіший соціальний інститут сучасності, активізують формування власного сегмента в культурно-інформаційному просторі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх сторін наукового пошуку з даної теми. Подальший вектор наукових розвідок буде спрямований на визначення стратегій і завдань реалізації формування культурно-мистецького середовища в публічних бібліотеках, зокрема й в ОУНБ ім. І. Франка. Оскільки в даній публікації ми, в основному, зосередили увагу на формуванні культурно-мистецького середовища на прикладі окремих структурних підрозділів ОУНБ ім. І. Франка, то це не повна картина процесу, бо й інші відділи книгозбірні теж здійснюють соціокультурну діяльність, яку ми проаналізуємо в наступних публікаціях.

Використані джерела

1. Голубець О.М. Метаморфози мистецького середовища кінця ХХ століття / О.М. Голубець // Мистецтвознавство 2001 : наук. зб. – Л. : Ін-т народознав. НАН України, 2002. – С. 23-34.
2. Дворкіна М. Я. Бібліотечне обслуговування: нова реальність : лекції / М. Я. Дворкіна. – М., 2003. – 48 с.
3. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства [Електронний ресурс] / О.С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В.М. Горовий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 235 с. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/images/nauk-mon/electroinfo.pdf>. – Заголовок з екрана.
4. Звіт роботи відділу літератури з мистецтва за 2013 рік / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, Від. л-ри з мистец. – Івано-Франківськ, 2014. – 16 с.
5. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка. 1940-2011 : енциклопед. довід. / Упр. культури Івано-Франків. облдержадмін., Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка ; підгот. Г. Горбань ; відп. за вип. Л. Бабій. – Івано-Франківськ, 2011. – 78 с.
6. Івано-Франківщина вшановує Шевченка : (до 200-річчя від дня народж. Т.Г. Шевченка) / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, Наук.-метод. від. ; наук. ред. Л. В. Бабій. – Івано-Франківськ, 2014. – 87 с.
7. Информационная среда и развитие общества [Электронный ресурс]. – Электронные данные. – Режим доступа : World Wide Web. – URL : <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/>. – Заглавие с экрана.
8. Публічна бібліотека в інформаційному просторі місцевої громади (з досвіду роботи б-к Ясинуват. район. ЦБС) : зб. інформ. матеріалів / Донец. облдержадмін., Упр. культури і туризму, Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н.К. Крупської, Ясинуват. рай. ЦБР ; уклад. : Н. П. Супрунець, Л. Є. Стецкова. – Донецьк : Сх. вид. дім, 2011. – 16 с.
9. Солонська Н. Г. Імідж і культурно-просвітницька діяльність сучасної бібліотеки [Електронний ресурс] / Н. Г. Солонська – керівник культурно-просвітницького центру НБУВ, канд. іст. наук. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sol.pdf>. – Заголовок з екрана.
10. Шрейдер Ю. А. Текст как информационная модель знания / Ю. А. Шрейдер // Анализ знаковых систем. История логики и методологии науки : тезисы докладов. – К. : Наук. думка, 1986. – С. 96-97.
11. Режим доступу : <http://lib.if.ua/>